

Література:

1. Полумієнко С. К. ІТ - проєкція техно-логічного розвитку України / С. К. Полумієнко, Л. О. Рибаків, Т. О. Грінченко ; за ред. чл.-кор. НАН України Довгого С. О. - К. : Азимут-Україна, 2011. - 184 с.
2. Красновский А. А. Я. А. Коменский, М., 1953; Материалы науч. сессии АПН РСФСР, посв. 300-летию опубликования Собр. дидактич. трудов Я. А. Коменского [Електронний ресурс]. — М., 1959. — Режим доступу : [http://ru.wikipedia.org/wiki/Коменский, Ян Амос](http://ru.wikipedia.org/wiki/Коменский,_Ян_Амос) — Википедия
3. Темербекова А. А. Формирование информационной компетентности учителя в региональной системе дополнительного профессионального образования [Електронний ресурс] / А. А. Темербекова. — М. : МПГУ, 2009. — 281 с. — Режим доступу : <http://www.dissercat.com/content/formirovanie-informatsionnoi-kompetentnosti-uchitelya-v-regionalnoi-sisteme-dopolnitelnogo-p>
4. Шевченко В. Л. Організаційно-педагогічні та дидактико-психологічні основи проєктування інформаційного навчального середовища із застосуванням програмно-інструментального комплексу: навчально-методичний посібник В.Л. Шевченко. - К. : Освіта України, 2010. - 104 с.
5. Сейтгульєв А. Д. Определение этапов концепции создания электронных учебников [Електронний ресурс] / А.Д. Сейтгульєв, И.А. Борозенец. — Харьков. — Режим доступу : http://img.yandex.net-i-search-b-serp-item_mime-icon-pdf.png
6. Зими́на О. В. Печатные и электронные издания в современном высшем образовании: теория, методика, практика [Електронний ресурс] / О. В. Зими́на, А. И. Кириллов : Рекомендации по созданию электронного учебника, М.: Изд-во МЭИ, 2003. — Электрон. дані. — Режим доступу : http://www.academiaxxi.ru/Meth_Papers/АО_recom_t.htm#1
7. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії / [Електронний ресурс] Режим доступу : Підручник-Вікіпедія. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Підручник>.

Статтю присвячено особливостям організації та функціонування інформаційного навчального середовища профтехосвіти, визначена роль наукового супроводу створення електронного підручника професійного спрямування.

Ключові слова: інформаційне навчальне середовище, інформаційно-комунікаційні технології, електронний підручник, професійно-технічний навчальний заклад, профтехосвіта

Статья посвящена особенностям организации и функционирования информационной обучающей среды профтехобразования, определена роль научного сопровождения создания электронного учебника профессионального содержания.

Ключевые слова: информационная обучающая среда, информационно-коммуникационные технологии, электронный учебник, профессионально-техническое учебное заведение, профтехобразование

The article deals with the peculiarities of the organization and operation of vocational education information learning environment, the role of scientific support creation of an electronic textbook of professional direction.

Keywords: information learning environment, information and communication technology, textbooks, vocational school, Vocational technical education.

УДК:373.211.24:372.878

Р.А. Савченко
м. Київ, Україна

КООПЕРАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД: СУТНІСТЬ І РЕАЛІЗАЦІЯ У ФОРМУВАННІ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Методологічні підходи у системі освіти розглядаються як система узагальнених теоретичних знань, що виконують роль провідних концептуальних позицій, на яких у нашому дослідженні ґрунтується процес формування музично-педагогічної компетентності (МПК) майбутніх педагогів дошкільної освіти – вихователя та музичного керівника дошкільного навчального закладу.

Аналіз провідних методологічних підходів дозволив виокремити головні концептуальні позиції в кожному з них для реалізації проблеми формування МПК педагогів, серед яких:

інтегративність міжпредметних зв'язків (системний підхід); культуровідповідність музично-педагогічної підготовки (культурологічний підхід); врахування у навчальному процесі внутрішніх ресурсів особистості студента та можливостей впливу зовнішнього середовища (синергетичний); вирішальна роль інформації (інформаційний); діалог викладача і студентів (педагогіка співробітництва); розвиток і саморозвиток особистості студента (особистісно зорієнтований); самореалізація творчого потенціалу особистості студента (акмеологічний).

На вищезначених теоретичних позиціях ґрунтується розроблений і впроваджений нами кооперативно-діяльнісний підхід, концепцію якого складає інтеграція двох провідних методологічних ідей – діяльнісної та кооперативної.

Основою діяльнісного підходу (Л. Виготський, А. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Є. Бондаревська, В. Серіков) є категорія предметної діяльності людини. Діяльність - форма активності, що характеризує здатність людини бути причиною змін у бутті. Діяльність людини може розглядатися в загальному значенні цього слова – як динамічна система взаємодії людини із зовнішнім середовищем, а також у вузькому, конкретному - як специфічна професійна, наукова, навчальна тощо форма активності людини, у якій вона досягає свідомо поставлених цілей, що формуються внаслідок виникнення певних потреб.

Педагогічна діяльність являє собою виховну і навчальну взаємодію викладача і студентів, спрямовану на створення умов для особистісного, інтелектуального та діяльнісного розвитку студентів, одночасно виступає основою для їхнього саморозвитку та самовдосконалення.

Як і будь-який вид людської діяльності, педагогічна діяльність має характеристики цілепокладання, вмотивованості, предметності. Специфічною її характеристикою є продуктивність, що за М. Кузьміною, має п'ять рівнів прояву:

- мінімальний – репродуктивний: педагог уміє переказати те, що знає сам; непродуктивний;
- низький – адаптивний: педагог уміє пристосовувати своє повідомлення до особливостей аудиторії; малопродуктивний;
- середній – локально-моделюючий: педагог володіє стратегіями навчання учнів - знаннями, навичками, уміннями з окремих розділів курсу; середньо продуктивний;
- високий – системно-моделюючий знання учнів: педагог володіє стратегіями формування системи знань, навичок, умінь учнів на уроках у цілому; продуктивний;
- вищий – системно-моделюючий діяльність і поведінку учнів: педагог володіє стратегіями перетворення навчальної дисципліни у засіб формування особистості учня, його потреб у самовихованні, самоосвіті, саморозвитку; високопродуктивний.

Предметом педагогічної діяльності є організація навчальної діяльності учнів, яка спрямована на засвоєння ними предметного соціокультурного досвіду як умови їх розвитку.

Засобами педагогічної діяльності є:

- 1) наукові (теоретичні й емпіричні) знання, на базі яких формується тезаурус учнів;
- 2) тексти підручників, закономірності та властивості предметної діяльності, засвоєні шляхом спостереження;
- 3) допоміжні засоби – технічні, комп'ютерні, графічні тощо.

Способами засвоєння соціального досвіду в педагогічній діяльності є пояснення, показ, спільна творча діяльність, безпосередня практика навчання, тренінги.

Продуктом педагогічної діяльності виступає сформований в учня індивідуальний досвід у сукупності аксіологічних, морально-етичних, емоційно-сміслових, предметних, оцінних складових.

Результатом педагогічної діяльності як виконання основної її мети є розвиток учня: його особистісне, інтелектуальне вдосконалення, становлення його особистості як суб'єкта навчальної діяльності.

Педагогічна діяльність майбутнього педагога реалізується в певних педагогічних ситуаціях сукупністю різноманітних дій – перцептивних, мнемічних, комунікативних,

предметно-перетворюючих, дослідницьких, контрольних (самоконтрольних), оцінних (самооцінних). Ці дії можуть бути як цілеспрямованими, так і інтуїтивно створюваними викладачем у педагогічних ситуаціях. Сукупність їх визначає реалізацію певної психолого-педагогічної функції.

Функції педагогічної діяльності вчені поділяють на дві групи – ціліпокладання та організаційно-структурні. До першої групи належать орієнтаційна, розвивальна, мобілізуюча й інформаційна функції. Ця група функцій співвідноситься з дидактичними, академічними, авторитарними, комунікативними здібностями людини. До групи організаційно-структурних належать – конструктивна, організаційна, комунікативна та гностична функції. Ця група функцій передбачає високий рівень розвитку академічних, перцептивних, мовленнєвих і комунікативних здібностей людини, що також має бути об'єктом усвідомлення майбутнього педагога.

Реалізація функцій педагогічної діяльності в умовах кооперативно – діяльнісного підходу вимагає її переосмислення та розробки нових принципів планування й організації цілісного навчально-виховного процесу на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Професійну діяльність музичних керівників і вихователів у галузі музичного виховання дошкільників прийнято вважати музично-педагогічною. Музично-педагогічна діяльність поєднує в собі музичну і педагогічну діяльності, чим ускладнює її реалізацію. Музична діяльність характеризується як музикування (репетиції, імпровізація); педагогічна діяльність реалізується в музичній у процесі викладання та безпосереднього навчання й виховання.

Музично-педагогічна діяльність поєднує в собі продуктивну та репродуктивну функції, потребує від майбутніх фахівців володіння навичками й уміннями музиканта, постійного розширення досвіду та збагачення рівня музично-педагогічної культури, оволодіння методикою викладання.

Психологічну основу музично-педагогічної діяльності становлять рефлексивні переживання, пов'язані зі сприйняттям, відтворенням, викладанням і написанням музики відповідно до форм реалізації музично-педагогічної діяльності: навчальної, педагогічної, концертної та композиторської. Здійснення музично-педагогічної діяльності передбачає оволодіння понятійним апаратом професії, зокрема розуміння сутності музики взагалі.

Свідоме осмислення тієї або іншої форми музично-педагогічної діяльності відбувається у контексті конкретного часу: музика реально існує тільки у теперішньому часі. Кожен музичний твір, поки він прослуховується іншими є суцільним теперішнім часом. Музичний час не є формою існування подій і явищ музики, але є самі ці події і явища в їхній справжній онтологічній основі [4]. Таким чином, музично-педагогічна діяльність є об'єктивним утворенням. Оцінка якості цього утворення залежить від суб'єктивних якостей майбутнього педагога. Музика є символічною за суттю, зміст якої стає зрозумілим через її виконання. Виконання музичного твору є тимчасовим скупченням музичних систем, завдяки якому останні знаходять можливість локалізації в суцільному потоці світосприйняття [1].

А. Лосєв зараховує музику до сфери сприйняття, зрозуміти яку можна через символічні характеристики. При цьому не сама музика є предметом сприйняття, а тільки те, що може бути визначене як її мова. Музичний звук зберігає триєдину структуру єства, висхідних від сигналу до знаку, що ускладнюються до символу. Отже, «сигнал — знак — символ» — формула музичного звуку, сформована у процесі історичного онтогенезу. Структурні компоненти цієї формули доповнюються на різних етапах освоєння майбутнім педагогом музично-педагогічної діяльності [4].

Об'єктивне значення в музиці виявляється через суб'єктивні переживання. З психологічної точки зору усвідомлення такого переживання дає можливість майбутнім педагогам формувати уявлення про музично-педагогічну діяльність, яка втілює у собі сприймання та відтворення символічного змісту музики. Ці особливості лежать в основі музичної освіти. Музично-педагогічна діяльність зумовлена професійним вибором особистості та реалізується через якості, які свідчать про наявність або відсутність професійної придатності [2].

Музичне сприйняття виключає протиставлення суб'єктивного й об'єктивного, і ґрунтується на їх злитті, у формі особливої єдності, яку прийнято позначати як ідеалізацію [3]. Ця єдність, перетікання суб'єктів у світ і світу у суб'єкти – основа музичного буття. Сприймання часу перестає бути нейтральним і набуває чітких контурів. Так, вектор часу у музично-педагогічній діяльності пов'язаний із суб'єктивністю музичної світобудови. Поряд із цим музика здатна відтворювати об'єктивний перебіг подій.

Відтворення музики, яке є основою здійснення музично-педагогічної діяльності, пов'язане з виробленням суб'єктивних значень у процесі професіоналізації. Сутність процесу професіоналізації майбутнього вихователя та музичного керівника опосередковується формуванням ідеалу професійної діяльності. Усвідомлення мистецького ідеалу є процесом усвідомлення власних цілей і мотивів здобуття професійної освіти, а також цілей і мотивів подальшої діяльності після закінчення вузу.

Психологічними детермінантами здійснення музично-педагогічної діяльності є такі характеристики:

- здібності до музично-педагогічної діяльності;
- професійна ідентичність;
- мотиваційно-потребнісна характеристика здійснення професійної діяльності;
- професійна готовність до музично-педагогічної діяльності;
- рівень професіоналізму тощо.

Музично-педагогічна діяльність за своєю суттю є творчою діяльністю. На думку В. Роменця, вона поєднує в собі творчу інтуїцію як вільний перебіг між поняттями, невимуслене поєднання непокєднуваних семантичних значень і явищ та семантичну гнучкість мислення.

Під час музично-педагогічної діяльності особистість реалізує загальні та спеціальні здібності. Сукупність здібностей, пов'язаних із музичною діяльністю, прийнято вважати музикальністю; здібності ж, пов'язані з педагогічною діяльністю, мають традиційно загальний характер.

До музичних здібностей, що становлять структуру музикальності, Н. Ветлугіна включила загальні музично-естетичні якості та спеціальні здібності. Б. Теплов під музикальністю розумів сукупність ладового та ритмічного відчуття, а також здатність до слухового уявлення.

Отже, діяльнісний підхід дозволяє розглядати формування МПК як процес, що включає навчально-пізнавальну та навчально-професійну діяльність майбутніх фахівців. З метою вивчення взаємодії цих видів діяльності та визначення можливих результатів проводиться аналіз об'єктів і суб'єктів викладання і навчання, їхніх відносин, структури, протиріч і розвитку.

Кооперативний підхід ще не розроблявся в педагогіці, але існують деякі його розробки у філософії, економіці, менеджменті, психотерапії. Кооперація (від лат. cooperation) означає співробітництво, співпрацю, форму організації праці, за якої певна кількість людей спільно бере участь у одному й тому ж або в різних, пов'язаних між собою виробничих процесах. Найпоширеніше трактування кооперації походить від визначення цього феномена німецьким мислителем XIX ст. К. Марксом: «Отже, кооперація – це передусім безпосередня – неопосередкована обмін – взаємодія багатьох робітників для досягнення одного і того ж самого результату...» [5, с. 18].

Учений К. Маца стверджує, що кооперація – це «вища форма колективізму, коли між елементами, які входять у систему, точно визначена міра взаємозалежності. При цьому колектив – це завжди в більшій чи меншій мірі, прямо чи опосередковано виражена кооперація елементів, які входять в колектив (систему). І колективність, і кооперативність відображають один і той самий принцип – колективістський початок ...» [6, с. 174]

Одним зі стратегічних понять теорії кооперації є «біполярність». У кооперації вона передбачає поєднання таких рис, які діалектично пов'язані між собою, знаходяться в стані єдності і боротьби протилежностей, взаємно доповнюють одне одного (наприклад,

індивідуальне й колективне). За словами М. Туган-Барановського, будь-який кооператив має два начала: з одного боку, кооператив закликає до особистої зацікавленості кожного; з іншого, в розвитку кооперації виникає багато проблем, які подолати може тільки інтерес до спільної справи, громадське піднесення, ентузіазм [7]. Отже, біполярна основа кооперації означає діалектичний взаємозв'язок особистісного і соціального.

Цю тезу ми вважаємо важливою у зв'язку з тим, що кожен студент у залежності від своїх фізичних та психолого-емоційних особливостей, засвоює знання з кожної дисципліни неоднаково. Саме тому процес підготовки майбутніх педагогів потребує особистісного підходу в контексті колективного навчання. І. Зязюн та О. Савченко визначають його сутність через орієнтацію педагогічної освіти на розвиток особистості студента, який, у свою чергу, має прагнути до особистісного та професійного саморозвитку.

Кооперативні цінності (принципи взаємної діяльності людей, які забезпечують найбільш ефективні варіанти колективного виживання) – взаємодопомога, демократія, взаємовідповідальність, справедливість, рівність, чесність, відкритість, солідарність, соціальна відповідальність і турбота про інших, є водночас загальнолюдьськими якостями. Загальнолюдські якості належать до ключових компетенцій, які є складовою структури МПК вихователя та музичного керівника.

Кооперативно-діяльнісний підхід з одного боку передбачає максимальне врахування індивідуально-колективіських особливостей студента, а з іншого – його підготовку до здійснення музично-педагогічної діяльності вихователя та музкерівника в майбутньому через організацію його фахової освіти сьогодні.

Отже, кооперативно-діяльнісний підхід визначається як єдність кооперативного й діяльнісного компонентів. Такий розподіл є теоретичний, проте обидва компоненти даного підходу взаємопов'язані, оскільки студент виступає суб'єктом музично-педагогічної навчальної діяльності, яка, у свою чергу, визначає його професійний розвиток як майбутнього вихователя або музичного керівника.

Обидва компоненти підходу – двоаспектні. Кооперативний компонент включає професійно-педагогічну спрямованість особистості та психічні пізнавальні процеси й емоційно-вольові якості. Професійно-педагогічна спрямованість особистості педагога дошкільної освіти є провідною системоутворювальною властивістю, яка виражає його всебічну орієнтованість у специфічних видах діяльності – навчанні, вихованні, розвитку й освіті засобами музичного мистецтва дітей дошкільного віку. Формування професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутнього вихователя та музичного керівника для ДНЗ є досить ефективним за умови реалізації в навчально-виховному процесі сукупності психолого-педагогічних умов: наявності фахово-орієнтованого змісту в контексті роботи з музичною інформацією; моделювання ситуацій із визначенням предметного, технологічного і рефлексивного аспектів музично-педагогічної діяльності; послідовності перетворення мотивів студентів із комунікативно-пізнавальних у професійно-та особистісно-значущі.

Діяльнісний компонент підходу інтерпретує процес навчання як цілеспрямовану навчальну діяльність студента в оволодінні музично-педагогічною діяльністю. Беручи до уваги важливість діяльнісного компоненту в межах кооперативно-діяльнісного підходу, професійна освіта майбутніх педагогів дошкільної освіти має бути спрямована як на розвиток особистісних якостей студента, так і на розвиток професійно-значущих умінь.

Поєднуючи концепції кооперації та діяльності, кооперативно-діяльнісний підхід висуває на перший план взаємопроникаючу триаду одиниць, залучених до процесу формування МПК. Викладач, студент і взаємодія між викладачем і студентом визначаються автономними системами, які діють спільно. У руслі кооперативно-діяльнісного підходу ані викладач, ані студент не можуть розглядатися окремо один від одного. У контексті співробітництва викладач і студент виконують різні ролі. У порівнянні з роллю викладача, роль студента вимагає більшого обсягу активної роботи, визначеного здібностями, знаннями та внутрішнім досвідом особистості в цілому. Викладач може лише керувати, спрямовувати продуктивну роботу студента. «А щоб досягти цього, він має розуміти ситуацію та вимоги,

впливаючі з неї, бути здібним оцінити зроблене, ... вміти створювати сприятливі можливості та ситуації для адекватного функціонування суб'єкту» [8].

Головною ознакою кооперативно-діяльнісного підходу є спільна діяльність суб'єктів навчання, яка має базуватися на прогресивних положеннях розвитку вітчизняної освіти вищої школи, до яких належать:

- 1) демократизація навчального процесу;
- 2) поступове перетворення навчання у самонавчання;
- 3) перетворення ролі викладача в організатора самостійного пошуку знань студентами;
- 4) індивідуалізація навчального процесу;
- 5) упровадження кооперативної форми навчання;
- 6) використання проблемного підходу у навчанні;
- 7) інтенсифікація навчального процесу та максимальна активізація студентів;
- 8) інформатизація навчального процесу;
- 9) удосконалення системи контролю.

Література:

1. Визгина А. В. Внутренний диалог и самоотношение / А. В. Визгина, В.В. Столин // Психол. журн. — 1989. — № 6. — С. 50–70.
2. Воробйова Т. Л. Профессиональная пригодность как центральная проблема профессиональной подготовки специалистов в вузах ; под ред. Н. В. Кузьминой. — Л. : ЛГУ, 1970. — С. 3–17.
3. Голицин Г. Музыкальная психология / Г. Голицин. — М., 1993. — 191 с.
4. Лосев А. Ф. Музыка як предмет логіки // 3 ранніх творів / А.Ф. Лосев. — М., 1990. — С. 195–392.
5. Маркс К. О кооперации / К. Маркс, Ф. Энгельс, В. И. Ленин. — М. : Политиздат, 1988. — 319 с.
6. Маца К.А. Кооперативность как естественный принцип организации систем / К. А. Маца // Споживча кооперація ХХІ століття: уроки трансформаційних реформ і перспективи розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. — Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. — 241 с.
7. Туган-Барановский М. И. Социальные основы кооперации / М. М. Туган-Барановский. — М. : Экономика, 1989. — 496 с.
8. Erikson, 1952; цит. по: Rossi, 1980, p. 167.

У статті розглядається новий, кооперативно-діяльнісний підхід до процесу формування музично-педагогічної компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти – вихователя та музичного керівника.

Ключові слова: кооперація, діяльність, кооперативно-діяльнісний підхід, музично-педагогічна компетентність.

В статье рассматривается новый, кооперативно-деятельностный подход к процессу формирования музыкально – педагогической компетентности будущих педагогов дошкольного образования – воспитателя и музыкального руководителя.

Ключевые слова: кооперация, деятельность, кооперативно-деятельностный подход, музыкально-педагогическая компетентность.

The article focuses new co-operative activity approach to formation musical pedagogical competence of future kindergarten teacher and musical tutor.

Keywords: co-operation, activity, co-operative activity approach, musical pedagogical competence.